

LAINE ILUS – 100

Laine Ilus sündis Viljandimaal Uue-Kariste vallas Torimu talus Marie ja Heino perre teise lapsena 3. mail 1921. aastal, noorem õde sündis kolm aastat hiljem. Laine Ilus õppis 1928–1934. a Araku algkoolis ja aastatel 1934–1940 Viljandi Eesti Hariduseltsi tütarlaste gümnaasiumis.

Torimu oli hea põllumaaga ja eeskujulikult majandatud talu. Pereisa Heino Ilus oli agar kohaliku kogukonna tegevuses: tuletõrje ühingu, turbaühingu, Kaarli Tarvitajate Ühisuse esimees, karja kontrollühingu juhatuse liige, valla volinik. 14. juunil 1941. a küüditati pere Siberisse. Laine oli asumisel 16 aastat. Ta töötas loomakasvatuses lüpsjana. Laine Ilus sai Eestisse tagasi tulla alles 1957. aastal (E. Piir, 1991). Siin sai ta tööd Väikemõisa lastekodus sanitarina. Samal ajal asus Laine Ilus õppima Eesti Põllumajanduse Akadeemiasse kaugõppe teaduskonda. Tol ajal kehtis nõue, et kaugõppe üliõpilane peab töötama põllumajanduses. Laine Ilus vahetaski töö- ja elukohta. Ta tuli tööle EMMTUI Polli katsebaasi katsetööliseks 1961. a EPA õpetatud agronoomi diplomi omistamisel (1965) edutati ta puuviljanduse osakonna nooremteaduriks marjakultuuride agrotehnika alal. Laine Ilus jätkas E. Haagi ja A. Jaama katseid selles valdkonnas. Marjaistandike istutuseelse mulla harimisviisi ja väetussüsteemi välja töötamiseks korraldati EMMTUI Polli katsebaasis aastatel 1959–1970 katse sõstra ja karusmarjaga 0,64 ha suurusel pinnal. Alates 1968. a spetsialiseerus Laine Ilus maasikakasvatuse tehnoloogia uurimisele katsetades maasika istutuseelse ja kandeeas istandiku mulla harimist ning väetamist, taimede istutustihedust jm. Ta soovib õhema kui 25 cm künnikihiga mulla puhul maasika eelkultuurile sügiskünni koos põhja kobestamisega. Suurte saakide eelduseks on maa korralik väetamine enne istandiku rajamist. Häid saake võib loota istandikust, kus mullas esineva P_2O_5 ja K_2O sisaldus on 15 mg või enam 100 g mullas. Orgaanilise väetise efektiivsus kasvab annuse suurenemisega 40–100 t ha⁻¹. Keskmise viljakusega ja raskematel muldadel võib maasika varuväetisena antava sõnniku kas osaliselt või täielikult asendada haljasväetisega. Katsetest selgus, et

sõnnik (85 t ha⁻¹) antuna varuväetisena eelkultuuri alla katab maasika väetise tarbe kolme aasta vältel peaaegu täielikult. Hilisemates katsetes osutus tõhusamaks võtteks anda maasikale kogu rotatsiooniks ette nähtud PK väetised varuväetisena koos orgaanilise väetisega kas maasika viimase eelvilja alla või mustkesale enne istandiku rajamist. Taimede väetistarbe kindlaks määramisel tuleb lähtuda mulla- ja leheanalüüsides. Maasikataimed on toitainetega hästi varustatud kui nende lehtedes sisaldub õitsemise ajal 2,7–3,2% N, 0,50–0,60% P_2O_5 ja 1,7–2,0% K_2O . Toitainete vajaku korral on abiks lehtede kaudu väetamine. Taimed omastavad toitaineid lehtede kaudu kiiremini kui juurte kaudu. Optimaalne maasikataimede istutustihedus oli tol ajal enamlevinud sortide puhul 80–90 × 20–25 cm ehk 44–65 tuhat tk ha⁻¹.

Laine Ilus propageeris marjakultuuride teaduspõhist viljelust ajakirjas "Sotsialistlik Põllumajandus" jm. Samal ajal näitas ta head praktilist eeskju. 1976. a oli Eesti aianduse ajaloos suurim (arvestuslik) puuvilja- ja marjasaak – kokku 98 196 t (E. Mägi, 1977). Polli katsebaasis 91 ha suuruses kandeealises istanduses toodeti 1162 t puuvilja ja marju, sh 1043 t õunu ja pirne ning 90 t ploome ja kirsse. Laine Ilusa 1,4 ha suuruselt katsepõllult koguti 20,3 t maasikaid, mis oli Eesti aiandusmajandite hulgas suurim maasikasaak tol aastal.

Laine Ilus töötas Polli katsebaasis teaduri ja katsetööliseks 27 aastat, kaitses põllumajandusteaduste kandidaadi väitekirja "Väetamise efektiivsus maasikakasvatuses" (1975). Ta on avaldanud ajakirjades ja teaduskogumikes ligikaudu 50 artiklit ja trükised: "Sõstrad" (1971, kaasautor), "Aiapidaja käsiraamat" (1974, kaasautor), "Maasikas" (1981, 1988).

Elu lõpuni jäi Laine Ilus üksikuks, Siberi-aastad jätsid oma jälje. Seltskondlikus elus võttis ta aktiivselt osa Eesti Looduskaitse Seltsi tööst, Põllumeeste Klubi "Iva" tööst. Oli suur kultuuri- ja kunstihuviline. Teadlasena väga täpne ja visa, samas sõbralik ja alati naerata. Peaoperatsiooni tüsistuste tagajärjel Laine Ilus suri 30. aprillil 1989. a ja maeti saadetuna oma töökoha saalist Halliste kalmistule Torimu talupere platsile.

Allikad.

Piir, E. 1991. Sakalamaa ei unusta. Halliste kihelkond. – Memento: Viljandi, 136 lk.

Mägi, E. 1977. 1976. a tulemusi puuviljakasvatuses. – Sotsialistlik Põllumajandus, 12:561–562.

Toivo Univer